

3. Károly Róbert gazdasági reformjai

Szerző dezs

Az Árpád-ház kihalása (1301) után feudális anarchia jellemezte Magyarországot. Több trónkövetelő közül végül Károly Róbert (1308-1342, a nápolyi Anjou-házból, az árpád-házi V. István dédunokája) szerezte meg a trónt. (Rajta kívül még fia, I. Nagy Lajos volt Anjou uralkodónk.) Hosszú küzdelemben sikerült letörnie a kiskirályok uralmát. A legyőzöttek birtokait elkobozta, s birtokadományai révén új főnemességet alakított ki. Bár a királyi birtok a korábbiakhoz képest nem nőtt (sőt), a király kezén lévő várak nagy száma, valamint a megnövekedett pénzjövedelem biztosította Károly Róbert szilárd hatalmát. Gazdaságpolitikája (gazdasági szakembere: Nekcsei Dömötör) Gazdasági reformjai: Nekcsei Dömötör Károly Róbert tárnokmestere alatta a kamaraispánok álltak, ők írták, vetették és szedték össze az adót ország 15% a királyéakevés jövedelem Regálé (királyi felségjog alapján szedett jövedelem) növelése I. nemesfémbányászat reformja Magyarország nyersanyagban nagyon gazdag arany 1. helyen Európában ezüst 2. helyen Európában de Csehország megelőzött II. bányaművelési monopólium bányák bejelentése (eddig a földesurak megpróbálták eltitkolni az érlelőhelyeket) a bányajövedelem=urburaà harmadát a földesúr kapta, a többi a királyé Cseh bányászok bevándorlásaábányaközpontok (Selmecebánya, Besztercebánya nyersen tilos volt kivinni a nemesércet az országból. Mégis Európa nyersanyagának 40%-át mi szállítottuk III. pénzverés monopóliuma Magyarországon kb. 35 féle pénz volt forgalomba kitermelt nemesércet nyers állapotban be kellett szolgáltatniugyan annyi súlyú vert pénzt kapnak érte Nemesfémeket ötvöztékakevesebb nemesfém a pénzben 40-50% aa különbség nyereség az államnak Hivatalos pénz firenzei mintára értékálló aranyforint váltópénze az ezüst dénár 1 arany forint=16 ezüstgaras=96 ezüstdénár pénzrontás-váltásból nincs jövedelemakamara haszna nincs Ezek pótlására I. kapuadó bevezetése jobbágyok első állandó állami adója minden évben 18 dénár jobbágyportánként II. külkereskedelmi vám= harmincad Fejlődik (előnyös szerződések a magyar kereskedőknek) Gazdaság fellendülávárosok fejlődnekXIV. század második felére megjelennek a céhek ki: élelmiszerek, gabona, só, bor, bőr, nyersanyagok, arany, ezüst, réz, be: ipar-luxuscikkek, szövetek: vászon, posztó; fémipari termékek: fegyverek A királyi magánbirtok megfogytokzik (15% már csak), Károly Róbert jövedelmét elsősorban a királyi felségjogon élvezett jövedelmekből, az úgynevezett regálékból és az adókból nyerte (míg az Árpád-házi királyok elsősorban birtokaikból nyerték jövedelmüket). Regálé jövedelem volt pl. a kereskedőtől szedett vám (harmincad), a sómonopólium, a pénzverés és pénzbeváltás joga, a nemesfém forgalmazásának monopóliuma, valamint a bányák után fizetett bér. Szorgalmazta az új bányák nyitását, előrelépés, hogy már a földesúr is részesül a hasznából (eddig a földesúr inkább eltitkolta a birtokán lévő bányát, mert semmi haszna nem származott belőle). A kibányászott nemesfém viszont a királyt illette meg, aki ezért bizonyos összeget fizetett a bányatulajdonosnak (pontosítva: a fellelt nemesfém meghatározott részét az uralkodónak kellett adnia, a többire pedig az uralkodónak nemesfém-monopóliuma, kizárólagos megvételi joga volt). Károly Róbert intézkedései hatására fellendült az ország nemesfém-bányászata. A Magyarországon bányászott évi kb. 1000 kg arany az európai termelés több mint 80%-át, a világtermelés 40%-át adta (Eu.-ban az első voltunk), ezüsből a világ termelésének 30%-át adtuk (Eu.-ban a 2. helyen álltunk Csehország után). Értékálló pénzt veretett, a firenzei mintára vert, lilios díszítésű aranyforintot. (Korábban zavart okozott, hogy sokféle pénz volt forgalomban, s értékük nem volt állandó.) Váltópénze ezüst volt (1Ft = 16 ezüstgaras, 1ezüstgaras= 6 ezüstdénár, 1 Ft kb.1 mázsa búza, 1 ökör kb.1,5 forint) Az új pénz értékálló, egész Európában keresett pénz lett. Bevezetésével azonban elesett egy jövedelemforrástól, a kamara hasznától (időnként az uralkodó bevonta a forgalomban lévő pénz, csökkentette a nemesfém-tartalmát pénzrontás -, s ezáltal jövedelemhez jutott). Helyette bevezette a jobbágyokra nehezedő első állami adót, a kapuadót. Az árutermelés, a pénzforgalom növekedése tette lehetővé e pénzben fizetendő állandó adó bevezetését. Jobbágytelkenként (jobbágyportánként) kellett fizetni (18 dénár/év). Mivel jelentős bevétele származott a vámközből, Károly Róbert támogatta a külkereskedelmet is. Ilyen szempontból is fontos volt a cseh, a lengyel és a magyar király 1335-ben, Visegrádon folytatott tanácskozása (visegrádi királytalálkozó Károly Róbert, III. Kázmér, Luxemburgi János), melyen a három ország politikai közeledésén kívül a Habsburg-tartományokat elkerülő kereskedelmi útvonalak biztosításáról is megegyeztek (eddig a nyugat felé irányuló kereskedelem hasznát bécsi kereskedők fölötték le, Bécs árumegállító joga folytán). Új útvonal: Buda Esztergom Brno Nürnberg Köln ill. Buda Esztergom Brno Kassa Krakkó. Mo.-ról exportálták : marha, bor, só, nemesfém - nyersanyagok, Mo.-ra importálták: selyem, fűszer, posztó, fegyver ipar- és luxuscikkek. Az ipar, a bányászat és a kereskedelem fellendülése elindítója volt a városok fejlődésének. A magyar városok többsége kicsi, 2-3 ezer lakosú volt. Lakosságuk zömében külföldi eredetű népesség (német, olasz, francia, szláv). a) mezővárosok - termelésükben igen kötődtek a mezőgazdasághoz, gyakran falvakból alakultak ki, a földesúr fennhatósága alatt állnak, megkülönbözteti őket a falvaktól, hogy egy összegben adóznak (függetlenül a lakosok számától), vásárt tarthattak, önállóan választhattak bírót, tisztségviselőket (bár a földesúr gyakran beleszólt). b) szabad királyi városok közül jelentőségében Buda emelkedett ki, melynek kiváltságai a későbbiekben mintául szolgáltak a többi város számára, közvetlenül a király alá tartoztak, neki fizettek adót (a király védte és fejlesztette őket), önálló bírászkodásuk volt, felügyeletüket a királyi tárnokmester (~ pénzügymin.) látta el. A XV.sz.-ban 8 ilyen város volt: Buda, Pest, Pozsony, Sopron, Nagyszombat, Bártfa, Eperjes, Kassa. Kiváltságaik: vásártartás joga, árumegállító jog, harmincadmentesség. A kialakuló városokban a XIV. század második felétől megjelentek a céhek. A jó várospolitika következtében a polgárok a királyi hatalom támaszai lettek. A parasztság helyzete: a tartományurakkal való leszámolás után békés időszak következett, mely kedvezett a gazdasági fejlődésnek. A még néptelen területek benépesítése figyelhető meg. A prédiomokat (allódiomok, majorságok a földesúr kezelésében maradt föld) csökkentették abból a felismerésből fakadóan, hogy hatékonyabb a megművelése, ha faluvá alakítják, mint ha robotban műveltetik meg. Fejlődik az árutermelés. Károly Róbert gazdaságilag erős országot hagy maga után. Utóda, fia, I. Nagy Lajos (1342-1382) rengeteget háborúzik, gyakorlatilag elherdálja, amit apja összegyűjtött. A bárók és a köznemesek közti

ellentétek feszültséget gerjesztenek. Lajosnak a háborúzáshoz szüksége van a nemesekre (1351 felújítják az aranybullát köznemesi igényre, legfontosabb pontjai: ősiség nemesi birtok sérthetlensége; kilenced jobbágyok terheit egységessé teszi jogilag egységes jobbágyság kialakulása; egyazon nemesség elve jogilag egységes nemesség), valamint a többletjövedelemhez növeli a jobbágyok terheit.